EL SANATLARINI MİLLİ DEĞER OLARAK ALGILAMAK

Comprehending The Handcrafts As A National Value

Percevoir les artisanalaux comme valeur nationale

Doç. Dr. Halide SARIOĞLU*

ÖZET

Toplumların tarihlerinden gelen, geçmişten geleceğe köprü oluşturan maddi miraslarından birisi ve en yaygın şekilde yaşananı el sanatlarıdır. Çalışmada kültür, milli kültür unsurları ve oluşumu açıklanarak bu bağlamda el sanatlarına milli bir kültür unsuru olarak gereken önemin verilmesi konusunda devlet, toplum ve birey olarak yapılabilecekler vurgulanmıştır. One of the materialistic heritages of societies coming from their histories and linking the past and the future and being lived the most commonly is handcraft arts.

Anahtar Kelimeler

El sanatları, halk sanatları, kültür, milli kültür, maddi kültür değerleri

ABSTRACT

One of the most widespread among the material heritages of societies linking their past and future are handcrafts. This study examines hadcrafts as a component of national culture and attempts to point out how state, society, and individual can help give handcrafts the importance they deserve.

Key Words

Handcrafts, folkloric arts, culture, national culture, material cultural values

Toplumların tarihlerinden gelen maddi miraslardan birisi ve en yaygın şekilde yaşananı el sanatları geleneğidir. İnsan ihtiyaçlarını karşılamak üzere ürettiği eşyaya, yaşadığı sosyal ve kültürel ortamlardan beslenen duygu zenginliğini yansıtarak estetik değer kazandırmıştır. Bunun yanında el sanatı ürünü, motiflerine ve renklerine yüklenen anlamlarla anlatım aracı olma görevini de üstlenmiştir. Bu yönüyle el sanatları, geçmişten geleceğe köprü oluşturabilen önemli kültür değerleridir.

Eşyalar rahatlık ve kolaylık sağlama açısından insan hayatında her zaman önemli ve vazgeçilmez olmuştur. İnsan sürekli olarak hayatını kolaylaştıracak araç-gereçleri üretme çabası içinde bulunmuş, zamanla belirli kullanım eşyaları ortaya çıkmıştır. Giderek eşya üretenlerle kullananlar arasında dengeler oluşmuş ve eşyalar hitap ettikleri topluma uygun özellikler kazanmışlardır. Teknoloji geliştikçe de yeni ihtiyaçlara göre, yeni araç-gereçler geliştirilmiş ve toplumun faydasına sunulmuştur.

Selçukludan Osmanlıya, Cumhuriyete ve günümüze kadar ulaşan kullanım eşyaları geliştirildikleri ve kullanıldıkları döneme ilişkin somut belge niteliği taşırlar ve bizlere toplumdaki gelişim ve değişim sürecini izleme imkanı verirler.

Geçmişten günümüze gelen el sanatlarımız da bu anlamda oluşmuş maddi kültür unsurlarından birisidir. Dolayısı ile diğer kültür unsurları için geçerli olan kaygılar ve ilkeler el sanatları için de söz konusudur.

Kültür en genel tanımı ile toplum-

* Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü.

ların tarihlerinden süzülerek gelen bu tür maddi değerlerin ve manevi mirasın toplamı olarak ifade edilebilir.

Bu bağlamda el sanatları toplum yapısının şartları içinde oluşmuş, bölgesel özellikler ve sanatsal öğeler taşıyan, halk tarafından basit alet ve makinelerle bir fayda amacına yönelik olarak üretilen, dolayısıyla alınıp satılan, kültürel kimlik taşıyan ürünlerdir.Örneğin, Kütahya ve İznik çinileri; Eşme, Balıkesir-Sındırgı, Bardız kilimleri; Yağcıbedir, Milas, Antalya-Döşemealtı halıları; Avanos çömlekleri; Ahlat ve Devrek bastonları;Erzincan bakır kap-kacakları; Maraş ahşap oyma sandıkları ve daha nice yaşayan el sanatları köklü geçmişi olan halk sanatlarıdır. Bunlara bir milli değer olarak gereken önem ve özenin gösterilmediğine üzülerek şahit oluyoruz. Bu olumsuzluklar milli kültür konusundaki bilinç yoksunluğundan kaynaklanmaktadır.

Devlet eğitim kurumları, yasaları ve ekonomi politikaları ile toplumun eğitimini, milli kültür değerlerimizin korunmasını ve yaşatılmasını sağlayabilecek olan en etkili güçtür.

Devletin öncelikle kültürü kişiliğin gelişmesinde önemli bir boyut olarak düşünmesi ve ilkelerini bu noktadan hareketle belirlemesi ve hayata geçirmesi önem taşımaktadır.

– Milli kültür politikasının siyasi değişikliklerden etkilenmeden, ekonomik ve sosyal politikalarla bütünlüğü sağlanmalıdır.

– Eğitim ve öğretim kültürle birlikte düşünülmeli, kültür hayatına azami katkı sağlayacak şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır.Okul öncesinden başlayarak her kademedeki eğitimde kültür ve sanata önem verilmeli, insanın sanatla uğraşması ve iç içe yaşaması sağlanmalı, sanattan anlayan, seven insan tipi yetiştirmek hedeflenmelidir.

– Sosyal düzeni oluşturan erdemler belirlenerek yaşatılmalı, milli kültürümüzün davranış özellikleri insanımıza benimsetilmelidir. Büyüğe saygı, misafirperverlik, cömertlik, mertlik vb milletimizle özdeşleşmiş değerlerdir ve ata sözlerimize de konu olmuştur.

– Kültür unsurlarının bilimsel çalışmalarla tespitine önem verilmelidir.

– İşlevini tamamlamış halk sanatları müzelerde itina ile korunmalı, onarımı ve tanıtımı yapılmalı, kopya üretimler gerçekleştirilerek müze adı ve envanter numarası ile satışa sunulmalıdır.

– Kaybolmaya yüz tutmuş tüm kültür değerlerimiz belirlenmeli ve günün ihtiyaçları doğrultusuna değerlendirilerek canlandırılmalıdır.Bölgesel kalkınmalarda (Doğu Anadolu, Güney Anadolu gibi) pazarları da hazır olan halı, kilim vb dokumalar, ahşap, bakır gibi el sanatlarından, kalkınma projeleri kapsamında yararlanılmalıdır.

– Milli kültürümüzün kendi insanımıza ve dış dünyaya tanıtılması ve yaşatılması sağlanmalı bu konuda kitle iletişim araçlarından en etkin şekilde yararlanılmalıdır.

– Kültür hizmetlerinin kurumlaşması ve bunlar arasında etkin işbirliği sağlanmalıdır.

– Kültür çalışmaları desteklenmeli ve özendirilmelidir.

Burada sivil toplum örgütleri de önemli roller üstlenmelidir. Bu tür örgütler kültür değerlerinin korunması, tanıtılması, yaşatılması etkinliklerine öncülük etmeli, kültür değerlerine karşı duyarlı olmalı ve bu değerlerin zarar görme ya da yok olma tehlikesine karşı tepki göstererek toplumun ve devletin ilgisini çekecek çalışmalar yapmalıdır.

Ancak bireyler olarak göstermemiz gereken çabaların da önemi büyüktür.

Özellikle anne, baba ve öğretmenler bu konuda büyük sorumluluk taşımaktadırlar. Bireyin gelişmesinde ve kültür kazanmasında ailenin eğitim ortamının ve sosyal çevresinin yeri yadsınamaz. Bu üç boyutun bu anlamda iyi değerlendirilmesi gerekir.

Aile ortamı bireyin eğitiminde ilk basamaktır. Bu nedenle anne ve babalar bu konuda önemli sorumluluk üstlendiklerinin farkında olmalı ve ailenin milli kültür şuurunu gelecek nesillere aktarmada en önemli öğe olduğunu bilmelidir. Anne babalar, milli kültür değerlerine karşı sergilediği tutum ve davranışları ile doğal bir eğitim ortamı oluşturmalıdırlar. Örneğin ev dekorasyonunda yabancı üretimler yerine el sanatları kültürümüzü yansıtan halı, kilim, örtü, aksesuar vb ürünlere bilinçli olarak yer vermeli, böylece çocuğun bunlarla iç içe yaşayarak büyümesi sağlanmalı ve bunların bir kültür değeri olduğunu ve yaşatılması gerektiğini davranışları ile de anlatmalıdırlar.

Maddi kültür değerlerinin yaşatılması milli kültürümüz açısından önemlidir, yaşatabilmekse bu değerlere günlük hayatımızda bilinçli olarak mümkün olduğu kadar yer vermekle sağlanabilir.Geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren ata ana yadigarı el halılarının, makine halılarıyla; eşsiz güzellikteki bindallılarımızın sentetik kumaş ve elbiselerle, işlemeli dövme bakırlarımızın renkli plastiklerle değiştirilerek yok pahasına elden çıkartılması bu bilinç yoksunluğunun sonucudur.

Bireyin eğitiminde etken olan ikinci öğe ise hiç şüphesiz öğretmendir. Öğretmen öncelikle milli şuuru öğrencilerine kazandırma yükümlülüğünü taşıdığının farkında olmalıdır. İlk seviyeden yüksek öğrenime kadar her aşamada öğretmen, bu şuuru aşılayacak istek ve çaba içerisinde olmalıdır. Bu şuuru duygu yoğunluğu yaşatacak, yaşanmış örneklerle pekiştirmeli, öğrenciyi önemli tarihi olayların yaşandığı yerlere ve el sanatımızın seçkin örneklerinin yer aldığı müzelere yönlendirmelidir.

Son yıllarda bilhassa büyük şehirlerimizde geleneksel değerlere ve bu kapsamda el sanatlarına olan ilginin geliştiğini sevinerek gözlüyoruz. Orijinal el sanatı ürünlerine verilen önemin boyutlarının giderek artması bunları edinme ve kullanma isteği bu maddi kültür değerlerimizi koruma ve yaşatma gibi önemli bir kazancı sağlayabilecektir. Bunu da Japonya'nın başardığını görüyoruz. Japonya bunları, yani geleneklerini korumayı yaşatmayı kültür değerlerini ülke yararına kullanmayı başarmış örnek bir ülkedir. Bozkurt Güvenç(1989) Japon Kültürü adlı kitabında "iyi güzel, temiz yapılabilen her iş-güç, her meslek Japonya'da bir sanattır" diyor. Bu öyle bir kültürdür ki bildiğimiz ve izleyebildiğimiz kadarıyla bile, insanına sanatı her alanda bir yaşama aracı olarak kullanmasını öğretebilmiştir. Kültür birikimi ve onun devamlılığı ancak böyle sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Güvenç, B., (1989*) Japon Kültürü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara

http://forum.ceviz.net/showthread.php?t=5284&goto=nextoldest (11. 10. 2004)

İlhan, S., (1990) *"Bir Kültür Unsurumuz: Atatürkçülük"*Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk kültür Merkezi Yayını:46,s:9-20

Nirun, N. Ve Özönder, M.C., (1990) *"Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler"* Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk kültür Merkezi Yayını:46, s:251-264

Yücel, Y. Ve Yediyıldız, B., (1990) *"Tarih ve Kültür"* Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk kültür Merkezi Yayını:46, s:57-64